

שנינו במשנה: הישן תחת המטה בסוכה לא יצא ידי חובתו:

ומקשינן: והא סתם מטה ליכא עשרה טפחים תחתיה, ואמאי אסור לישון תחתיה (5)?!

תרגמא שמואל למשנתנו: במטה גבוהה עשרה.

תנן התם לגבי אוהל המביא את הטומאה:

אחד חור שחררוהו מים, כגון שהיתה שפה גבוהה על הנהר, והמים נכנסים ועושים נקב ארוך —

או חור שחררוהו שרצים [כגון חולדות ותנשמת] —

או שאכלתו מלחת, הארץ מליחה ומתבקעת מאליה —

וכן מרבך של אבנים גדולות ערוכות זו על זו, ופעמים שהאחת סדורה על שני אבנים המופרדות זו מזו, ונעשה שם חלל —

וכן סואר של קורות, קורות ערוכות על גבי קרקע זו על גב זו ועומדות לבנין, ויש שם הרבה נקבים ביניהם —

אם יש באחד מאלו טפח על טפח ברומ

טפח או יותר כשיעור אוהל לטומאה, ויש שם כזית מן המת וכלים מן הצד האחר תחתיו, הרי זה מאהיל על הטומאה לטמא את הכלים מדין אוהל [ריטב"א].

רבי יהודה אומר: כל אוהל שאינו עשוי בידי אדם המתכוין לעשותו אוהל אינו אוהל; אינו מאהיל על הכלים כלל, והרי הטומאה בוקעת ועולה כנגדה עד לרקיע, [ריטב"א].

ומפרשינן: מאי טעמא דרבי יהודה?

כי יליף בגזירה שוה "אוהל" "אוהל" ממשכן כא-א

כתיב הכא גבי אוהל בטומאת מת: זאת התורה אדם כי ימות ב"אוהל" כל הבא אל האוהל וכל אשר באוהל יטמא שבעת ימים —

וכתיב התם ביריעות העזים שכיסו את המשכן: ויפרוש את ה"אוהל" על המשכן —

מה לחלן — במשכן — אוהל בידי אדם היה, אף כאן — בטומאת מת — אוהל בידי אדם בעינן.

ומפרשינן: ורבנן החולקים על רבי יהודה, טעמם: משום ד"אוהל" "אוהל" ריבה, כלומר: אהלים הרבה כתובים בפרשת אוהל בטומאת מת, לרבות אוהל העשוי מאליו.

5. בהא דאמרינן בפשיטות דבעי עשרה טפחים, מבואר בתוספות, דשמואל קאי בזה לשיטתו לעיל י א גבי סוכה תחת הסוכה, שאינה נפסלת אלא אם כן יש בה עשרה טפחים; ומשמע דסברי כדעת הרי"ף, דפסול מיטה בסוכה הוא מדין סוכה תחת הסוכה.

והרמב"ן במלחמות [והביאו הריטב"א]

הקשה על הרי"ף, מהא דפשיטא לן הכא שאינה נפסלת אלא בעשרה טפחים, ולא נחלקו בזה כשם שנחלקו בסוכה תחת הסוכה [שם י א], הרי שאין פסולה מדין סוכה תחת הסוכה.

ובטעם הדבר דבעי עשרה, כתב הריטב"א בשם הרמב"ן: כך עיני הדבר: שסוכה תחת הסוכה אין פסולו מדין ביטול, שהרי שניהם סך

ועוד תיקנו מטעם זה מעלה יתירה במילוי המים למי חטאת, שיהיו שומרין את ממלאי המים שמירה יתירה ואפילו מטומאת התהום, כלומר: שמא ייטמאו מטומאת קבר שהוא בקרקע, שבוקעת הטומאה ועולה עד לרקיע.⁽¹⁾ ולא היו עושין שימור זה אלא בממלא מי חטאת אבל לא בשורף את הפרה, שהרי אי אפשר לשומרו מקרי, לפי ששריפת הפרה אינה אלא בגדול הרואה קרי, ולקרי שלא בהרגשה לא היו חוששין, וכיון שכן אף מטומאת התהום לא היו משמרין אותו, מה שאין כן למילוי המים היו לוקחים תנוקות עד בני שבעה או שמונה, שאין לחוש בהם שמא ראו קרי [ריטב"א, וראה תוספות].

חצירות היו בירושלים על גבי הסלע, ותחתיהם חלל מפני קבר התהום [ספק קבר]⁽²⁾, ועל ידי החלל שעל הקבר אין הטומאה בוקעת ומטמאת את היושב על הסלע.

ומקשינן: וכי אטו סבר רבי יהודה: כל אהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אהל?!

ורמינהו:

שנינו במשנה במסכת פרה: מטמאין היו את הכהן השורף את הפרה האדומה, ומטבילין אותו מיד, והיה שורף את הפרה קודם שהעריב שמשו; והטעם שעשו כן כדי להוציא מליבן של צידוקים שהיו אומרים, דוקא כשהעריב שמשו הרי הוא כשר.

והואיל וטבול יום כשר בפרה, עשו בה חכמים מעלות הרבה כדי שלא יזלזלו בה; ותיקנו שכל מעשה הפרה יהיו בכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה שאינן מקבלין טומאה; והכהן השורף את הפרה הזקיקוהו חכמים לפרישת שבעה ימים קודם שריפתה, ואין אחיו הכהנים נוגעין בו, ומזין עליו מאפר פרה אדומה כל שבעה כדי לטהרו.

לכהן השורף את הפרה שלא נשמר מכל זה, אלא שימור זה מעלה בעלמא הוא שעשו חכמים במי חטאת.

2. כתב הריטב"א: ולא היו עושין לו שימור גדול משאר טומאות, משום דהוי מלתא דלא אפשר, שהרי היו טמאין משעת לידה, שהיתה אמן טמאה לידה וטימאתן, אלא שמקואות היו בחצרות אלו שהיו מטבילין אותן.

והמאירי כתב: ואין חוששין למה שאמותיהם מטמאות אותם בטומאת נדתן, שאין חוששין אלא לטומאת מת; וכן אין חוששין שאמותיהם נטמאו במת בעוד שהן עוברות, שבאותה שעה טומאת בית הסתרים היא; והתבאר בתוספתא: שהיו מגדלים אותם לשם עד בני שבעה או

כשר ומין במינו, ואינו חוצץ ולא מבטל כלל, אלא שגזירת הכתוב הוא שלא תהא למעלה מן הסוכה דבר שהוא חשוב אהל אפילו ממינה, ומפני זה נחלקו בה שמא הקפיד הכתוב או בטפח או בארבעה; אלא הכא מדין ביטול שאינו יושב תחת הסוכה; ולפי שהדין נותן שלא יהא תחתון מבטל העליון, והרי הכל כבגדים וכלים שהעליון מיסך עליהם, היה בדין שלא תפסל בטפח ולא בארבעה, ובעו אהל חשוב וקבוע, ואי לא הרי הם כבגדי שאינם מבטלים כלום מן העליון; וראה עוד בר"ן.

1. כתב הריטב"א: ואין שימור זה מן הדין, דהא אחזקי טומאה לא מחזקינן, ולא עוד אלא שאין מקום לשמירה זו, כיון שעתידין ליתן את המים

ומביאין נשים עוברות ויולדות שם על גבי הסלע, ומגדלות בניהם שם לפרה.

וכשהיו נצרכים למלאות מים ממעין השילוח כדי לקדש מי חטאת, היו מביאין שוורים ועל גביהן דלתות, ותינוקות יושבין על גביהן כדי שלא ייטמאו בקבר התהום, שהדלתות חוצצות בפני הטומאה, וכופות של אבן שאינם מקבלים טומאה בידיהם, שכל מעשיה של הפרה היו בכלי אבנים וכיוצא בזה שאינם מקבלים טומאה —

הגיעו התינוקות למעין השילוח, ירדו התינוקות לתוך המים, ומילאום לכוסות שבידיהם ממימי השילוח, ועלו התינוקות וישבו להם על הדלתות —

והולכים עד שמגיעים להר הבית, וכשהגיעו להר הבית היו יורדים והולכים ברגליהם, שהר הבית והעזרות חלול היה תחתיהם מפני קבר התהום, ובפתח עזרה היו נוטלין את האפר ונותנין במים שבכוסות [מאירי].

רבי יוסי אומר: לא היו התינוקות יורדים מן השוורים, אלא: ממקומו היה משלשל

וממלא, מפני קבר התהום; ואילו חכמים סוברים: "מילוי" בעינין ולא שישלשל בחבל.⁽³⁾

ותניא: רבי יהודה אומר: לא היו מביאין דלתות אלא שוורים שכריסם רחבה, והוא היה האוהל להפסיק מן הטומאה.⁽⁴⁾

ותיקשי לרבי יהודה, הסוכר אוהל שאינו עשוי בידי אדם אינו אוהל, מדברי עצמו בכרייתא זו: והא שוורים, דאהל שאינו עשוי בידי אדם הוא, וקתני: רבי יהודה אומר: לא היו מביאין דלתות אלא שוורים!?

כי אתא רב דימי, אמר רבי אלעזר: עד כאן לא קאמר רבי יהודה אלא באוהל הרחב טפח, אבל מודה רבי יהודה בכריסן של שוורים שהוא אוהל הרחב כמלא אגרוף, והוא אגרופו של בן אבטיח שהוא גדול כראש כל אדם.⁽⁵⁾

תניא נמי הכי: ומודה רבי יהודה בשקיפין [סלעים הנופלים ומתפרקים ברוח ויש חור גדול במקום עקירתן] ובנקיקי הסלעים [ביקועי הסלעים], שאף על פי שאינו אוהל

5. א. ביאר רש"י: אע"פ שאינו עשוי בידי אדם חשוב להיות אוהל, דבמלוא אגרוף מצינו חשוב למאור שאינו עשוי בידי אדם, כדתנן: מאור שלא נעשה בידי אדם [כגון שנפל הכותל בין בית לבית] שיעורו להוציא את הטומאה לאויר [כלומר: מבית זה לבית זה] כמלא אגרוף.

ב. כתב הריטב"א: איכא דקשיא ליה: מכדי "אהל אהל" ממשכן גמרינן, ואם כן אפילו יש בו כמה אגרופין נמי מיבעי עשוי בידי אדם, דהא משכן יש בו כמה אגרופין, ומאי שנא.

וביאר שם, דבאמת יש ללמוד ממצורע שאפילו אוהל שאינו עשוי בידי אדם הוי אוהל,

שמונה, בכדי שאין בהם חשש לראיית קרי, ואעפ"י שביארנו שלא היו חוששין אלא לטומאת מת, שמא טומאה היוצאת מן הגוף חמורה להם; וראה גם בתוספות, אלא שהוסיפו שלא חששו אלא לטומאת מת דבעי הזאה.

3. נתבאר על פי רש"י; אבל התוספות תמהו על זה, וכתבו דאפילו נתמלא מאליו שפיר דמי; אלא טעמם של חכמים ד"משום ההוא פורתא לא חישינן לקבר התהום".

4. ביאר רש"י: שדרתן של שוורים היא כעין גג, וחלל של בהמה הוא האוהל המפסיק.

העשוי בידי אדם הוי אוהל, הואיל ורחבים הם כמלוא אגרוף.

ותמהינן: והרי דלת דיש בה כמה אגרופין מן הקרקע ועד הדלת [רש"י⁽⁶⁾], וקתני: רבי יהודה אומר: לא היו מביאין דלתות אלא שוורים. וקא סלקא דעתין, כי לא היו מביאין דלתות מפני שאין דרך אוהל בכך, ואם כן תיקשי כל שכן שוורים [רש"י⁽⁷⁾]!?

אמר אביי: הכי קאמר רבי יהודה: לא הוצרכו להביא דלתות, אלא בשוורים עצמן די; אמנם אף דלתות שפיר דמי.

רבא אמר: לעולם הכי קאמר רבי יהודה: לא היו מביאין דלתות כל עיקר, אלא שאין הטעם כדסלקא דעתין, אלא: שמפני שדעתו של תינוק גסה עליו [מרגיש עצמו בטוח] ביושבו על דלת ואינו ירא ליפול, יש לחוש: שמא יוציא ראשו או אחד מאבריו, ויטמא

ב-כא — בקבר התחום

ולפיכך היו מביאין שוורים ולא דלתות, כי מתוך שהוא ירא ליפול מהם אינו מוציא ראשו מעבר לרוחב השור, ואינו נטמא.

תניא כוותיה דרבא: רבי יהודה אומר: לא היו מביאין דלתות כל עיקר, מפני שדעתו של תינוק גסה עליו, שמא יוציא ראשו או אחד מאבריו, ויטמא בקבר התחום; אלא מביאין שוורים המצרים שכריסותיהן רחבות, והתינוקות יושבין על גביהן וכוסות של אבן בידיהן, הניעו לשלוח ירדו ומלאום, ועלו וישבו להן על גביהן.

קא סלקא דעתין לפרש טעם רבי יהודה במשנתנו המתיר לישון תחת המיטה בסוכה, שהוא משום שהמיטה אינה אוהל העשוי בידי אדם⁽¹⁾, ולפיכך תמהינן:

והרי מטה דיש בה כמה אגרופים מן החבלים ולקרקע [רש"י], ותנן: רבי יהודה אומר: נזהגים היינו שהיינו ישנים תחת

א. הרי נמצא שאין הגמרא מקשה קושיא מענין הנידון, אלא קושיא בהבנת דברי רבי יהודה; ומה ענינו לכאן?!

ב. מה ביאור לשון הגמרא: "והרי דלת דיש בה כמה אגרופין", והרי סברא זו לא נאמרה אלא לענין אוהל שאינו עשוי בידי אדם, ולא לענין "אין דרך אוהל בכך"?!?

וראה מה שכתבו התוספות, ובמהרש"א מהר"ם וקרני ראם שביארו דבריהם; וראה עוד בריטב"א בשם התוספות, ובהגהות שם בשם תוספות מכתב יד; וראה ביאור הריטב"א בדברי הגמרא; וראה מה שביאר בערוך לנר על פי שיטת רש"י.

1. לפי פשוטת הגמרא, אך עיין רש"י ורש"ש.

אלא דלרבי יהודה אתיא גזירה שוה [ממשכן] ומיעטה במקצת, ומשום הכי אמרינן, דלא אהני גזירה שוה אלא להיכא דליכא כמלא אגרוף דלא חשיב, ובהא גמרינן ממשכן למיהוי עשוי בידי אדם, אבל כשהוא חשוב שיש בו כמלא אגרוף, למצורע מדמינן ליה דחשוב אוהל אע"פ שאינו עשוי בידי אדם.

6. והריטב"א כתב: והרי דלת שיש בה כמה אגרופין, "כדי שלא יצא מגופו של תינוק לחוץ כלום"; והיינו, דרש"י מפרשה על הגובה, והריטב"א מפרשה על הרוחב. וראה ערוך לנר על דברי רש"י.

7. כן פירש רש"י; וצריך ביאור: